
Sebestyén Mihály

NAGYAPÁM ARANYSZÍVE

Egyszer régen bükknagyapám, aki már háromszor is volt műtve, de egyszer sem vétették el, szóval műhiba nélkül zajlott minden operációja a Ravaszdi Tekercs utcai általános kórodában, kölcsönkérte Albrecht főherceg messzelátóját. Nem volt nagy ügy, hiszen egy főhercegnek rengeteg messzelátója lehet, futja rá a családi örökségből, a császári kegyből, járókeretből, a csatamezőn szerzett diadalokból, vagy a nyertes bikaviadalom után a legcsinosabb spanyol donnák is a főhercegnek ajándékozták a Habsburg-rokonság (vesd össze V. Károllyal, akinek birodalmában sohasem nyugszik...) révén a Bourbon-kukkereket.

Bükknagyapám jóban volt Albrecht főherceggel, ámbátor erről a főherceg nem tudott. Rengeteg elfoglaltságot és címet gyűjtött össze ötvenéves korára, tagja volt mindenféle hadi akadémiának és bajtársi szövetségnek, titkos tanácsnak és tanácstalan titkárságoknak, ezekről persze bükknagyapámnak fogalma sem volt, miként Albrecht főherceg előtt is teljeséggel közömbös és ismeretlen volt az én régi fából faragott rokonom.

Ámbátor – mintha ezt már korábban is használtuk volna – a tényálladék önmagában egyáltalán nem képezett leküzdhetetlen akadályt, feneketlen szakadékot, hiányérzetet vagy elidegenítő távolságot kettejük között. Albrecht főherceg a Palást-közben – egy Habsurghoz illik a palást, és van is mit palástolni történelmünkben, hogy mást ne mondjak, az öncélú kivégzéseket, vallásháborúkat, zabigyerekeket és zabszemeket a császári fenékben egy-egy hadüzenetet követően – odafordult Bükkössy nagyapámhoz, aki asztalos volt a Pintyi-közben. Ez meg hozzánk illett, minekünk ugyanis közünk volt minden pintyhez, rigóhoz, fecskéhez, gólyához, szeretjük a természetet, nagyapám kiterjesztett izmos ágain rengeteg madár fészkelte tavasztól ősziig, és védjük is, amíg lehetett, az erdőirtásoktól. Szóval majdnem-őfelsége azt kérdezte, persze németül, „melyiket kéhred kéhlek alássan?”.

Ekkor elődöm, ősöm és példaképem rámutatott a legnagyobbra, melyet a custozzai csatában zsákmányolt a főherceg egy sehonnai ír önkéntestől, ugyanis az öregem nem volt szerény, és nem elégedett meg a középszerrel, meg a lejárt gyógy- és tornaszerekkel. Felemáskorlátan egyszer nyert egy

felemás kínai-japán tornacipőt. De ezt most kihagynám, ugyanis nagyon messze vezetne, amit még Albrecht főherceg kölcsönkért messzelátója sem fogna be.

Nagyszerű műszer volt, hétlencsés, tükrös, igazi célkeresztes mikroszkálás, kihúzható másfél méterre, sárgarézből készült a foglalata, elefántcsontgyűrű tartotta a szemmel érintkező lencsét, a bekukucsot, és palástján ott ékeskedett a német precíziós műszerek főfelügyelőjének hitelesítési pecsétje Graf von Zeiss portréjával.

A lencsés távcsövek testesítik meg a távcsövekről alkotott hagyományos képet. Mivel ezek a *fénytörés* (más szóval: *refrakció*) elvén működnek, *refraktoroknak* is hívják őket. Leképezésük a fénytörésen alapszik: a tárgylencse (objektív) a párhuzamosan érkező fénysugarakat megtöri, és a lencse mögötti fókuszpontban egyesíti. A képet a szemlencsén (okuláron) át szemlélhetjük. A leggyakoribb refraktorok átmérője 5–15 cm, fényerejük leggyakrabban $f/8 - f/15$. Hátrányuk a leképezés többféle optikai hibája: például a *szférikus aberráció* (gömbi hiba), a *kromatikus aberráció* (színhiba), *kómahiba* (az optikai tengelytől távolabbi pontok képe nem gömbszimmetrikus, hanem almamag alakú folt), *asztigmatizmus* (az optikai tengellyel nem párhuzamosan érkező fénysugár fókusza nem pontszerű), *diffrakciós hiba* (elhajlási hiba; a fényes pontok képe nem pontszerű), *diffrakció a távcső kerek belépő nyílásán* (a kép egy folt, körülötte egyre halványabb gyűrűkkel), *diffrakció a távcső segédtükrét tartó 4 rúdon* (amitől a csillagok négyágúaknak látszanak) *satöbbi, satöbbi*.

Ezt ide kellett iktatnom, mert bükknagyapám hiába magyarázta nekem, sehogy sem értettem a fizikát, azóta se nagyon, és az aberrációkról az jutott eszembe, amikor apám orvosi könyveiben olvastam a nemi eltévelyedésekről, bár úgy gondoltam először, hogy ez olyan, mint amikor eltévelyedik a kezem a pad alatt, és hozzáér Bölcseszku Mimi térdéhez, és akkor ő figyelmeztetőleg él egy rúgással, mondván, hogy el vagyok tévedve, vagyis aberrálok, ezért titokban, amikor az öreg nem vette észre, nagyokat rohintettem.

Szóval feltétel nélkül csodáltam, ámuldoztam, el-elvettem nagyapám bükkfa íróasztalának bal fiókjából, ahol speciálisan kiképzett fészke volt, és folyton meg akartam nézni, mi van a Hold túlsó oldalán, ha ott is van egy holdbéli kutya, de nagyapám azt mondta, hogy: te buta, ez csak földi megfigyelésekre alkalmas.

Például? – kérdeztem nem minden szemtelenség nélkül.

Például elmehetünk egy jó kis hadgyakorlatra, és megcsodálhatjuk az ostromgépeket és harci szekereket, hajítógépeket és ostromlétrákat. Éppenséggel a páncélzat sem unalmas. A légió felvonulása egyenesen szenzációs. Vagy kimehetünk megnézni a vízibolhák parádéját, esetleg a tonhalak rajzása sem érdektelen a víz alatt. Mert ez a távcső vízhatlan, a haditengerészet számára rendszeresített. Beletörődtem. Nem is tehettem egyebet, mert a házunkból nem sok kilátás nyílt a haditengerészetre, ugyanis távol laktunk a tengertől, és csak kétfévente egyszer utaztunk el Albrecht főherceg nyaralójába az Adriára, amely Trau és Sibenik között fekszik valahol a horvát horizont szélén. Nagypám ilyenkor kitakarít, megtisztítja az ablakokat, amelyek délkeletre néznek jobbra, beereszti viasszal a tölgyfa padlót, megjavítja a barokk ereszcatornát, amit Albrecht főherceg egy velencei szefárd zsidótól kapott, mert volt valami peres ügye azzal az emberrel, és a bíróság neki ítélte a catornát. Megerősíti a spalettákat, kimossa a napernyőket és szellőztet. Mire mi megérkezünk, már a szalon asztalán fekszik a távcső, a távcsőben a horizont és a csodás tájkép, tenger és öböl, sziklaszirt, ahonnan a szolgálatos öngyilkosok rendszerint fejest ugranak a másvilágba, ami sajnos már nem látható a távcsövön keresztül, akármennyire is igyekszem fénytörést produkálni vagy megaberrálni a fókusz-távolságot. Lehet látni nőket, pálmákat, romokat, fehér házakat, az ókort és pofozkodó képviselőket, unatkozó angolokat kockás pokrócba bugyolálva, mintha kockás töltelékeket tenne ki anyám a karácsonyi ebéd helyett a homokba, töltött káposzták fekszenek egymás mellett a látóhatár széléig, bár nem hiszem, hogy az angolok ennének efféle balkáni borzalmakat; láthatjuk a derék és szorgos horvát halászokat, akik tele hálóval térnek vissza a tengerről, vidám kis dallal az ajkukon, ahogyan ezt a világ összes horvát és nem horvát olvasókönyvei ábrázolni szokták. Csak meg kell ragadni a távolbalátót és egész nap nézheted vele a világtájakat, a fürdőzőket és azokat az izomrigókat, lúdtalpas sármányokat, hústornyokat, akik egész nap sütkeznek, a vízbe nem mennek, ugyanis úszni nem tudnak, a partról bekiabálnak a vízben élvezkedőknek, beszélnek, valószínűleg trágárságokat, amelyek horvátul éppen olyan vérmesek, mint ahogyan Albrecht főherceg káromkodásai, ha a hadgyakorlat vagy a hadjárat, akarom hangsúlyozni, a feldcúg, baltul üt ki, nem találja a kedvenc kukkerét, nincs a helyén a kutyakorbács, pedig emlékszik pontosan, a XIV. Lajos-asztalkán hagyta, miután kijelentette, hogy *Austria felix non captat muscas*, vagyis nem paktál az oroszokkal.

Egyébiránt rettenetesen pedáns, kicsinyes, a kiszórt őrölt kávé és kukoricadarát képes szemenként összeszedni, és az eredeti halmaz rendje sze-

rint rekonstruálni a hadállást, a konyhában a rend már-már példaértékű, az összes osztrák–magyar példatárak közötték annak idején, emlékeztet a győzelmi felvonulásokra, a nagy parádékra, amelyeknek minden részlete centiről centire ki van dolgozva, mint újévkor a Radeczky-Marsch. Albrecht főherceg nagyon pikkelt egy időben Radeczkyra – nagyapám aztán kibékítette őket a Volkstheater egyik matinéján, amikor a zenekari árokban hasaltak, és várták az ellenséget; Johann Straussra is dühös, hogy miért Radeczky-Marsch, és miért nem Albrecht-induló, amikor ő még soha el nem veszített egy csatát sem a zöld terepasztal mellett.

Különben iszonyatosan sokáig nézhetsz a távcsőbe, megfordíthatod, és akkor eltávolodsz mindentől, kicsi lesz és jelentéktelen, mint az egész rövidített történelem Custozától Verdunig és Manzikertől a Tornakertig. Azután visszacsusszanhatsz a nagyapám karosszékebe, és rettentő sokáig elmélkedhetsz a távcső csodáin, sőt a naplementét is láthatod, a csillagok is közelebb suhannak el, szinte az arcod előtt. Ha nagyon érzékeny a bőröd, még a forgás keltette szellőt is érezni véled.

Albrecht főherceg a lánya halála után – egy tűzvészben pusztult el – begubózott, feleségének bátyja az örület szélén egyensúlyozott a bajor királyi palotában, s hogy a történeteket jobban lássa Bécsből, keresni kezdte azt a messzelátót, azt az optikai csodát, amit Bükknagyapámnak adott kölcsön egyszer régen a Palást-közben, miközben felfelé kaptattak a vár felé, vagy lefelé ereszkedtek a Szentgyörgy térre. Már ez sem volt teljesen világos, nyugtalanította a sógora, de még inkább nyugtalanította, hogy a memóriája már nem a régi, felejt, kihulltak fejéből az ellenségei gáztettei, csak arra emlékezett, hogy egyszer Bécsben Napóleon hozott a mamának egy csokor páрмаi ibolyát vagy sajtot, mindegy, fő, hogy illatozott, és nem emlékezett, hogy hová tette azt a nyavalyás tengervízmentes távcsövet.

Behívta szárnysegédjét, aki előzékeny szárnycsapásokkal ért földet a szalon közepén, és megkérdezte tőle, hol a p...ban van a legjobb látcsőve.

A segédszárny azonban csak rebenni tudott, hiszen még nem is élt akkor, midőn nagyapám Bükszádról és Albrecht főherceg a Palást-köz hermelinprémes macskaköveit tapodta, és őszám, elődöm, mesterem kölcsönkérte a kuksit. Értetlenkedve állt, hüledezett von Raucher, már-már jégcsappá lett, amikor Albrecht főherceg memóriája egy pillanatra feltisztult. Tél volt, metsző hideg, kristályos lég és zúzmarás zenei aláfestés.

Mondja, fiam, kérdezte leereszkedő nyájassággal, ahogyan csak a született főhercegek tudnak alábocsátkozni a ranglétra genetikus magasságából – mond magának valamit az a földrajzi tájegység, hogy Pintyi-köz? Töké-

letes magyarsággal ejtette ki, holott nem tudott és nem is akart megtanulni az ázsiaiak, a Monarchia szegényebbik felének nyelvén. Elég volt neki, amíg a Magyarország főparancsnoki tisztségét volt kénytelen betölteni. Szerencsére közbejött a krími háború.

Mindig jól jön egy krimi, mondta nagyanyám, miközben egy percre felnézett a Tolnai Világlapjából, rendszerint félreértve a helyzetet.

A szárnyaló segéderő tüsténkedve a csász. kir. titkosított wyckypaedia fölé hajolt, beütötte a Pintyi-köz nevét, de nem volt találat. Mindenféle egyebet ajánlott a fontoskodó kémhálózat: Pintye Gligort, a Habsburg Pintyőke hidat a Szamoson, szemben a sétatéri színpalotával, Piczege Pórecz szefárd kötéláncos és tilinkóművészt, a Pityiri Palkó rombolót az Adrián...

Bükkbéli nagyapám pedig csak annyit mondott a világháború után, hogy éppen Trianonban sétált Clemenceau-val karonfogva, elvégre évtársak voltak az orvosi egyetemen, csak nagyapámat jobban érdekelte az asztalosmesterség, mint a csontvázak. Ki is maradt.

Tudod, Zsorzs, mondta váratlanul az öreg, szándékosan nem adtam vissza neki a távcövet, ugyanis ha egy kicsit ügyesebben forogtad a keresőjét, a jövőt meglepően tisztán láthatod. Nos, én láttam, rettenetes volt. Nem volt szívem elkészeríteni szegény Albrecht főherceget.

És a mi jövőnk milyen? – kérdezte reménykedve George C. De nem felelt senki sem, nagyapámat ugyanis elnyelte a korhadó tizenkilencedik század végleg és nyomtalanul. Clemenceau pedig ott állt teljesen egyedül a 40. és az 53. miniszterelnöksége után. Már erősen alkonyodott a XX. században is. Gömbszimmetrikusan.